

**YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARINING TABIATGA MUNOSABATINI
YAXSHILASH ZARURATI OBOD TURMUSHIMIZNING MUHIM
KAFOLATI**

DOI: 10.5281/zenodo.11122846

Aymatov A.Q.

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat universiteti Pedagogika va ijtimoiy-
siyosiy fanlar fakulteti dekani F.f.b. fan doktori (DSc) dotsent

Sattorov M.D.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi chorvachilik va biotexnologiyalar
universiteti o‘qituvchisi f.f.b.f.d. (Phd)

Annotatsiya: Yurtimizning yanada obod, xalqimiz hayotining yanada farovon bo‘lishi, oldimizda turgan vazifalarning bajarilishi, hech shubhasiz, qishloqlarimizning taqdiri va kelajagi bilan bog‘liq. Yerni qancha qadrlab, qancha e‘zozlasak, u bizga shuncha ko‘p rizq-u nasiba beraveradi. Biz yerga qanchalik mehrlil, saxovatli bo‘lsak, yer ham bizga shunchalik saxovatini ko‘rsatadi. Chunki Sharqda azaldan yaxshilikka-yaxshilik bilan javob berish, elimizning muhim e‘tiqodiy amallaridan biri hisoblanib kelingan.

Kalit so‘zlar: Aholini turmush darajasi, inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanat, resuslardan oqilona foydalanish, jamoatchilik nazorati, ekologik holatni sog‘lomlashtirish, dialektika, sog‘lom muhit, inson salomatligi, atrof muhit muhofazasi, chiqindilardan tozalash, utilizatsiya, noosfera, fermerlar maktabi, yangi avlod vakillari, obod diyori.

Hozirgi kunga kelib har sohada davlat, jamiyat, inson birligi tamoyilining real voqeylikka nisbatan hayotiyiligini ta‘minlash maqsadida, O‘zbekistonning barcha hududlarida aholimizning, turmush darajasini oshirishga doir, chora-tadbirlar rejasi ishlab chiqilib, joylarda o‘z natijasini ko‘rsatib, o‘zini oqlomoqda. Aslida, inson butun umri davomida, yaxshi yashashga intiladi. Inson-o‘zining o‘sib boruvchi ehtiyojiga, ketadigan barcha narsalarni, tabiatdan oladi. Shuning uchun Respublikamizda yil-sayin

aholimizning sonini oshib borishi, natijasida tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni kun tartibiga qo'yish bizdan amaliy ishlarni kutmoqda. Bugungi kunga kelib, dunyoda tabiat va inson o'rtasidagi muvozanat buzuldi, jumladan O'zbekistonda ekologik inqiroz, odamlarning turmush tarziga tasir etib, hammani tashvishga solmoqda. Insonlarning o'sib boruvchi ehtiyojini hisobga olib, davlatimiz tabiiy resurslarni davlat muhofazasiga olib, asosiy qomusimiz hisoblangan Konstitutsiyamizga, asosiy normalar kiritilib belgilab qo'yildi. Konstitutsiyaga kiritilgan normalar ta'sirida, bugun O'zbekiston sharoitida, tabiat va inson munosabatini tartibga solish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish uchun, bir qancha qonun va qonun osti hujjatlari ishlab chiqarilgan.

Yangi tahrirdagi konstitutsiyamizning 66-moddasida. "Mulkdor o'ziga tegishli bo'lgan mol-mulkga o'z xohishicha egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etadi. Mol-mulkdan foydalanish atrof-muhitga zarar yetkazmasligi, boshqa shaxslarning jamiyat va davlatning huquqlarini hamda qonuniy manfaatlarini buzmasligi kerak".¹[1] Konstitutsiyamizning bu moddasida belgilangan normalar, bugungi kunda O'zbekiston sharoitida, tabiat va inson munosabatini tartibga solishda muhim ahamiyatga egadir. Mulkdor har qanday, mulk shakllaridan foydalanishida qonunda belgilab qo'yilgan, normalarga qattiq rioya etishi, davlatimizda fermerlik bilan shug'ullanuvchi ishbilarmonlar, tabiat resurslaridan oqilona foydalanishi, aniq belgilangan normalar asosida tashkil etishni, ekologik muhitga ziyon yetkazmaslik uchun nafaqat fermerlar balki har bir fuqaroga ma'lum darajada ma'suliyat yuklaydi.

Konstitutsiyamizning 68-moddasida. "Yer, yerosti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umummilliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir. Yer qonunda nazarda tutilgan hamda undan oqilona foydalanishni va uni umummilliy boylik sifatida muhofaza qilishni ta'minlovchi shartlar asosida va tartibda xususiy mulk bo'lishi mumkin".²[2] Konstitutsiyamizning bu moddasida, tabiat resurslarining barchasi davlat

¹ O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston. 2023.39.b

² O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston. 2023.40.b

muhofazasiga, olinib ulardan foydalanishda, davlat standarti belgilab qo'yilgan. Bu modda, har bir fuqaro o'z holicha, tabiiy resulardan foydalanishlarida ma'lum cheklovlarni qo'yib, shu cheklovlarni amalda ishlashi, natijasida tabiat va inson munosabatini yaxshilashga olib keladi. Bundan tashqari 2013 yil 28-dekabrda "Ekologik nazorat to'g'risidagi qonun"³ [3] ishlab chiqilib, fuqarolarning tabiat resuslaridan foydalanishlarini ustidan davlat nazoratini o'rnatilganligi ham, bugun O'zbekiston sharoitida tabiat va inson munosabatini tartibga solishda, jamoatchilik nazoratini yaxshilanganligidan dalolat beradi. Inson salomatligini ko'zlab, tabiatni muhofaza qiluvchi ekoharakatni faoliyat olib borishi. Inson tomonidan tabiat resuslariga nisbatan munosabatni tartibga solishda muhim o'rin egallaydi. Oliy majlisning qonunchilik platasida 15 o'rinlik deputatlardan iborat bo'lib, ekoharakat 2008-yilning 2-avgustida tashkil topgan. Bu harakat-jamiyatning barcha erkin va faol kuchlarini hamkorlikda ishlashga chorlay oladigan, ijtimoiy tashkilot hisoblanadi. O'zbekistonning fuqarolariga qulay, tabiiy atrof-muhitda yashash huquqiga ega bo'lishlari, aholi salomatligini yaxshilashga, muhofaza qilishga, tabiiy resuslarning barcha manbalaridan samarali foydalanishga yo'naltirilgan say-harakatlarni safarbar qilishga intiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni **"O'zbekiston-2030"** Strategiyasida quydagi vazifalar belgilanib, tabiat va inson munosabatlarini tartibga solish bo'yicha muhim mexanizm hisoblanadi.

Strategiyada keltirilishicha "Shaharlar bosh rejalarini tuzishda ular hududining kamida 30 foizini yashil maydonlar tashkil etishi, turar joy binolarini qurishda "yashil maydon"larni aholining soniga mutanosib bo'lishini ta'minlash. Atrof muhitga ta'sir xavfi yuqori daraja I-toifa dagi obyektlarning ifloslantiruvchi manbalaridan avtomatik ravishda namunalar olish tizimini tatbiq etish. Atrof muhitning ifloslanish darajasini baholash mexanizmlarini takomillashtirish, atrof muhitni kuzatish, uning ifloslanish darajasini prognoz qilish tizimini rivojlantirish. Barcha davlat idoralari, korxonalar, ta'lim muassasalari hududlarida "yashil bog'lari"ni tashkil etish. O'rmon fondining

³ O'zbekiston Respublikasi qonuni. "Ekologik nazorat to'g'risidagi"// lex.uz.

tog‘ va tog‘oldi hududlari plantatsiyalarini barpo qilish, cho‘l hududlarida o‘simliklarni ko‘paytirish, hududlarda himoya o‘rmonzorlarini barpo etish. O‘rmon xo‘jaliklari va milliy tabiat bog‘lari, tog‘li va cho‘l hududlari hamda suv obyektlarining suvni muhofaza qilish zonalarida ekoturizm, tog‘, ov va safari turizmini joriy qilish.”⁴
[4] Maqsadida muhim hisoblangan vazifalar belgilab berilgan.

Strategiyaning uchinchi bo‘limi. **“Suv resurslarini tejash va atrof-muhitni muhofaza qilish”** deb nomlanib, bugungi kunda hayotimizda tez-tez takrorlanib turivchi, ekologik xavf-xatarlarni oldini olishda, izchil islohatlarni amalga oshirish orqali, erkin xavfsiz hududni yaratishni o‘zida ifoda etadi. Uzoq muddatga, mo‘ljallangan respublikaning suv resurslari balansini ishlab chiqish va uning ustidan doimiy monitoring o‘rnatish tizimini joriy qilish. “Yashil iqlim” va Global ekologik jamg‘armalarning bioxilma-xillik, iqlim o‘zgarishi va tuproq yemirilishining oldini olishga qaratilgan dasturlari asosida, yuqori qiymatidagi loyihalarni amalga oshirishni nazarda tutadi.

Bundan besh yil avval tuzulgan, O‘zbekistonning ekologik partiyasi, hozirgi kunda yurtimizda faoliyat yuritayotgan ko‘zga ko‘ringan partiyalardan biriga aylandi. Ekopartiya mamlakatimizning barcha fuqarolarini, ona vatanimizning bebaho tabiiy boyliklarini, kelgusi avlodlar uchun asrab-avaylashdek, oliy vazifani bajarishda faol ishtirok etishga chaqiradi. Ekopartiya o‘zining dasturiy vazifalari bilan birga, fuqarolarning ekologik ongini, o‘stirib boruvchi yangidan-yangi ma’lumotlarni o‘zining haftalik gazeta va jurnalalarida berib boradi. Ekopartiyani bunday faoliyat olib borishi esa, yosh avlodni, Ona tabiat va uning ne‘matlariga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalashda, muhim ahamiyat ega hisoblanadi. Bularni bari kelajakda, obod turmishimizni yanada gullab yashnashida muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston o‘zining hududidagi, barcha tabiiy resuslarni, davlat muhofazasiga olib, oqilona siyosat olib bormoqda. O‘zbekiston o‘zining bundan kiyingi taraqqiyotini yanada yuksalishi uchun, tabiiy resuslardan foydalanishda kam chiqitli nanotexnologiyalarni

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni “O‘ZBEKISTON -2030” STRATEGIYASI TO‘G‘RISIDA”// lex.uz.

joriy qilib, amaliyotga o'tkazsa, tabiat va inson o'rtasidagi muvozanat barqarorlashadi. Bunga quyidagi misollarni keltirib o'tamiz.

Jamiyatda atrof-muhitga ekoestetik munosabatni shakllantirish orqali, ekologik barqarorlikka erishish mumkin ekan. Masalan, Shvetsariyada foydalanib bo'lgan choy paketini qanday qilib axlatga tashlash haqida quyidagi misolni keltirish o'rin bo'ladi: Paketdagi etiketkani-kartonga, paketchani-eski qog'ozlar xaltasiga, skrepkasi-foydalanib bo'lingan metallar xaltasiga, ipchasini esa marka yopishtirilgan chiqindi xaltasiga tashlash lozim. Bu hazildir, dersiz... ammo u Shvetsariyada hazil emas. Chiqindi uchun soliq to'lashdan bosh tortib, axlat xaltasiga soliq markeri yopishtirmaydigan Chaqqonlar ham uchrab turadi. Ammo ularni axlat politsiyasi darhol izlab topa oladi.

Mutaxassislar zamonaviy texnologiyalar vositasida, markersiz qoldirilgan axlatni tahlil qiladi va javobgarni topadi va uni kattaroq jarimaga tortadi. Jarimalar ancha katta. Yangi "Syurix" gazetasi bir kishining ishga ketayotib, avtomobil oynasidan qog'oz xaltadagi chiqindini chetga uloqtirganini yozadi. Politsiya uni izlab topadi. Javobgarni sud qilishadi va unga jarima solishadi: axlatni tozalash va trassani yuvib-tozalash uchun 6000 Frank, qonunni buzganligi uchun 3000 Frank, sud xarajatlari uchun 530 Frank jarima solishdi. Hammasi, 9530 Frank. Shvetsariya o'leholvari bo'yicha bunday shafqatsiz jazoni har bir rappen hurmat bilan qabul qiladi. Mentalitet shunaqa, nima deysiz.

O'zbekiston o'zining 33 yillik mustaqillik davrida, tabiat resuslaridan foydalanishning moddiy texnik bazasi shakllantirilib, kuchli mexanizm yaratish yo'lida istiqbolli loyihalarni hayotimizga olib kirish maqsadida, islohatlarni izchillik bilan olib borishda dadil qadamlarni tashlamoqda. Bu mexanizm o'z yo'lida, O'zbekiston sharoitida tabiat va inson o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashga katta yordam bermoqda.

Globalashuv sharoitida, dunyoning barcha mintaqalarida, ekologik inqirozni oldini olish uchun, keng ko'lamda ishlar amalga oshirilmoqda. Albatta O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tabiat ekotizimlarini muhofaza qilish bo'yicha, xalqaro

huquq normalarini qabul qilishda jonbozlik ko'rsatib, orol hududi mintaqasidagi muammolarni hal qilish uchun, dunyodagi rivojlangan davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan, teng huquqli hamkorlik qilib, bu inqirozni oldini olish uchun, ularni hamkorlikka chaqirmoqda. Bu amaliy ishlar, o'z o'rnida O'zbekistonning tabiiy genafondini, asrab avaylash tabiat va inson munosabatini to'g'ri tashkil etishda, xalqaro huquq normalariga asoslanib siyosat olib borishi, O'zbekistonning buguni va kelajagi uchun ham ayni mudaodir. Albatta tabiatni ezozlash insoniylikni bir ko'rinishi hisoblanib, insondan muayyan darajada, bilim va amaliy faollikni talab qiladi.

“Barchamizning ildizimiz, tomirimiz avvalombor qishloq zaminiga borib taqaladi. Ona Vatan degan ulug' va muqaddas tushuncha odomzod uchun go'yoki qishloq timsolidan boshlanadi. Xalqimizning rizqi-ro'zi, nasibasi avvalo dalalarimizda zahmatkash dehqonlarimiz tomonidan yetishtiriladigan mahsulotlar, oziq-ovqat va nozu-ne'matlar bilan o'lchanadi. Lo'nda qilib aytganda, har bir ongli inson qaysi joyda, yurtimizning qaysi chekkasida yashamasin, albatta o'zining, oilasining hayoti qishloq zamini bilan chambarchas bog'langanini sezishi, tushunishi tabiiy deb o'ylayman. Vatanimiz taraqqiyotida tutgan o'rni va ahamiyati beqiyos bo'lgan qishloq aholisining hayotini zamonaviy mezonlarga javob beradigan darajada ko'tarish va umuman, qishloq xo'jaligi sohasi rivojiga rivoj qo'shish, uning samaradorligini oshirish bugungi kunda eng dolzarb, hayotning o'zi talab qilayotgan muhim bir vazifaga aylanmoqda.”⁵[5]

Yurtimizning yanada obod, xalqimiz hayotining yanada farovon bo'lishi, oldimizda turgan vazifalarning bajarilishi, hech shubhasiz, qishloqlarimizning taqdiri va kelajagi bilan bog'liq. Yerni qancha qadrlab, qancha e'zozlasak, u bizga shuncha ko'p rizq-u nasiba beraveradi. Biz yerga qanchalik mehrlil, saxovatli bo'lsak, yer ham bizga shunchalik saxovatini ko'rsatadi. Chunki Sharqda azaldan yaxshilikka-yaxshilik bilan javob berish, elimizning muhim e'tiqodiy amallaridan biri hisoblanib kelingan.

⁵Karimov I.A. Ona yurtimiz baxtiqboli va uning kelajagiga xizmat qilish eng oliy saodatdir.-T.: O'zbekiston.2015.173.b.

“Men o‘zbek dehqonining mehnati-bu haqiqiy qahramonlikdir, deb aytishdan hech qachon charchamayman. O‘zbek dehqoniga teng keladigan zahmatkash va mirishkor insonlarni dunyoda topishning o‘zi qiyin. Qishloq xo‘jaligini tubdan o‘zgartirish-butun hayotimizni o‘zgartirish demakdir. Oldimizda turgan muhim vazifalardan biri-bu yerimiz, tuprog‘imiz unimdorligini oshirish bilan bog‘liq ekani barchamizga yaxshi ayon. Bu maqsadga erishish uchun yerning meliorativ holatini yaxshilashdek o‘ta dolzarb masalalarga e‘tiborni yanada kuchaytirish talab etiladi. Ya’ni yer dehqonni boqadi, dehqon esa elni boqadi, degan hikmat hamisha diqqatimiz markazida turishi, qishloq xo‘jaligi sohasidagi faoliyatimiz mezoniga aylanishi darkor.”⁶[6]

Yuqorida bildirilgan fikrlarni umumlashtirib, xulosa qilganda, insonning tabiatga munosabatini ekoestetikashtirish orqali, fuqarolar ongida ekoestetik madaniyatni shakllantirish mumkin. Ekoestetikashtirish bir vaqtning o‘zida, inson ma’naviyati, uning intellektual salohiyati, bilimi va huquqiy ongi hamda madaniyatidan tashkil topgan elementlardan iborat bo‘lishi mumkin:

a) Ona tabiatni, butun vujud bilib, atrof-muhitni ekoestetik idrok qilishda- tabiat bilan inson aloqadorligi garmonik xususiyatlarga egaligi bois, ularning yaxlitligini anglash zarur hisoblanadi;

b) ekoestetik tafakkur-muhim insoniy aloqa va munosabatlarni o‘zida aks ettirishi bilan, tabiat xodisalariga insonlarning faol aralashuvining oqibatlarini sezish, va ularni ijodiy qayta ishlash va ilmiy bashorat qilish;

s) ekoestetik tuyg‘u-inson va tabiatning hissiy to‘qnashuvida, inson tomonidan tabiat ne‘matlarini tabiiy sevish, empatiya;

d) ekoestetik bilim-butun ekologik inqirozli holatlarning o‘tmishini inson ongida aks ettirishi bilan, inson va tabiatning garmoniyasini shakllantirgan ilk mifoestetik g‘oyalar, go‘zallik haqidagi tushunchalarni o‘zida ifodalaydi;

⁶ Karimov I.A Ona yurtimiz baxtiqboli va uning kelajagiga xizmat qilish eng oliy saodatdir. -T.: O‘zbekiston.2015.174.b

e) ekoestetik munosabat-tabiatga insonning qonuniyatlarga tayanib, har doim bir xil munosabat bildirishda, axloq va estetik me'yorlarga muvofiq amaliy, ekologik jihatdan o'zini oqlangan xulq-atvor qoidalarini jamlaydi.

Bugungi kunda, O'zbekiston sharoitida, tabiat va inson munosabatini, tartibga solish, tabiiy resuslardan oqilona foydalanishning amaliy dastur va tavsiyalarni ishlab chiqish, Noosfera bosqichida insonlardan, jumladan yoshlardan, juda katta kuch va ma'suliyatni talab qiladi. "Aslida Noosfera biosferaning shunday bir holatiki, biosferani, aql yordamida, insoniyatning umumiy manfaatlariga muvofiq rivojlantirish, uning istiqbolini jiddiy o'ylab, yangi dunyoqarashni, shakllantirish jarayonini boshlanishini anglab yetishdir."⁷[7]

Hozirgi davrda fermerlik harakati, insonlarning manfaatlarini o'ylab harakat qiladigan tadbirkor kishilar faoliyatini nazarda tutadi. Bugungi kunda, hayotning, tez o'zgarishi bilan, fermerlik harakati oldida yangidan-yangi vazifalar paydo bo'layotganini hammamiz yaxshi bilamiz. Ayni shu yo'lda, o'zlarining ishlarini, ongli tashkil eta olgan har bir kishi, fermer va dehqonlarimizga eng yaqin ko'makchi va maslahatchi bo'lishi lozim.

O'zbekiston sharoitida, inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlar chegarasini belgilash bilan birga, ma'lum darajada tartibga solish imkoniyatlarini chuqurroq tahlil etish zarur. Bu esa noosfera bosqichida yashiyotgan har bir fuqaro va yoshlardan bilim va amaliyot birligi asosida ish yuritishni hamda mas'uliyatni talab qiladi. "Ilg'or texnika va texnologiyalar yirik ishlab chiqarish korxonalarining vujudga keltirmoqda. Kuchli raqobat maydonida faqat bilimdon ishbilarmon tadbirkor kishilargina Javlon urish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar"⁸[8]

Hududlarimizning, tabiiy iqlim sharoitiga mos, serhosil, kasalliklarga chidamli, tezpishar navlarni yaratish, suvdan tejab foydalanish, tuproq unumdorligini oshirish bo'yicha, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ko'ptarmoqli fermer xo'jaliklarini rivojlantirish, yangi avlod fermerlarini tayyorlash kabi dolzarb masalalarga alohida

⁷ Karimov I. Noosfera.geosiyosat va mafkura -T.: Fan.2007.19.b

⁸ Karimov I. Noosfera.geosiyosat va mafkura -T.: Fan.2007.14.b

e'tibor qaratish, bularning barchasi kundalik amaliyotimizning diqqat markazida bo'lishi kerak.

“Fermerlarning yangi avlodi to'g'risida gapirganda mening fikrim shuki har qaysi viloyatning ertangi egalarini biz bugun tarbiyalashimiz kerak. Garchi barcha hudud va mintaqalarimiz o'zaro yaqin masofada joylashgan bo'lsa ham ular iqlimi, ob-havosi tuproq va suv sharoiti bilan bir-biridan farq qiladi. Shularning barchasini hisobga olib har qaysi viloyatning o'ziga xos xususiyatlarining sirlarini har tomonlama chuqur biladigan, yuragi, qalbi bilan shu zaminda mehnat qilishga bel bog'lagan yoshlarni zamonaviy fermerlarni tayyorlaydigan bo'lsak, o'ylaymanki, hech qachon kam bo'lmaymiz. Nega deganda, o'z yurti, o'z yeriga ko'ngil qo'ygan odam hech qachon hech qayerga ketmaydi, o'zi tug'ulib o'sgan makonni obod va farovon qilishga intilib yashaydi.”⁹ [9]

Inson aql tafakkurga, ega bo'lganligi uchun, u bugungi kunda, o'zining ehtiyojini qondirishni turli usullarini biladi. Usullar yordamida tabiatning tabiiy qonunlarini ilmiy o'rganib unga ta'sir etib ularni o'zgartirmoqda. Lekin davrning talabi shuki, insoniyatni baxtli kelajagini qurush, ilmiy isbotini topgan mexanizmlarni muomulaga kirgizishni talab etadi. Inson aql yordamida kelajakni ilmiy bashorat qilish uchun, unga ma'lum bir dasturiy xarita bo'lishi lozim.

O'zini oqlagan, mexanizmlar, orqali biosferaning tabiiy muozanatini saqlash oldimizdagi, eng asosiy muammo bo'lib turibdi. Inson o'zining aql-zakovatining kuchi bilan, butun insoniyatga ahamiyatli bo'lgan, nazariya va konsepsiyalarni ishlab chiqish, insonlarning umumiy manfaatlarini qondirishga doir, amaliy dasturlarni yaratish, biosferaning normal rivojlanishiga katta yordam beradi. Zero inson tabiat resuslaridan oqilona foydalanishi oqibatida, tabiat va inson munosabati yaxshilanib, bir tizimga kelishiga sharoit yaratiladi. Chunki inson, toza havodan nafas olsa, sog'lom yer bag'rida voyaga yetgan maxsulotlardan istemol qilsa, toza ichimlik suvidan

⁹ Karimov.I.A. Ona yurtimiz baxtiqbolli va uning kelajagiga xizmat qilish eng oliy saodatdir. T:O'zbekiston.2015.B.180.

foydalanib yaxshi-yashashi, har bir insonni turmushini obod bo‘lishi va o‘tib kelayotgan yosh avlodni ham sog‘lom bo‘lishini kafolatlaydi.

O‘zbekistonda, barkamol avlodning, axloqiy-estetik madaniyatini uyg‘un va to‘g‘ri rivojlantirish, obod turmushimizning ma’naviy asosini tashkil etishini har doim yodda tutib hozirgi kunda, O‘zbekistonda tabiat va inson munosabatlarini yaxshilashning, asosiy usullari va vositalarini ishlab chiqib, amaliyotga tadbiiq qilish, esa O‘zbekistonning barcha hududlarida aholining turmush darajasini oshirishga qaratilganligi bois, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni kun tartibiga qo‘yib, bizdan amaliy ishlarni kutmoqda.

Bu jarayon o‘z navbatida, hozirgi zamonda, yashovchi har qaysi insondan tabiat oldidagi majburiyatlarini bajarishni talab etadi. Ana o‘sha majburiyatlarni fuqarolarimiz ongli tushunib ularni bajarish yo‘lida, bugun respublikamizda katta ishlar qilinmoqda. Mustaqil O‘zbekistonda yoshlarimizning ekologik madaniyatini shakllantirish orqali, tabiat va inson o‘rtasida bo‘ladigan munosabatlarni hosilasi hisoblangan ekologik inqirozni oldini olishda, yoshlarimizning ijtimoiy faolligi va ekologik savodxonligi, muhim ahamiyatga ega. Bugun respublikamizda amalga oshirilayotgan yoshlarga oid, davlat siyosatidan ko‘zlangan asosiy maqsad, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish hisoblanadi. Bu tashabbuslar ortida, yoshlarni ekologik savodxonligi oshirish bo‘yicha, bugun davlatimizda bir qancha nodavlat va notijorat tashkilotlari faoliyat ko‘rsatib kelmoqmoqda.

Bugungi O‘zbekiston aholisining 60 foizini 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etishini hisobga oladigan bo‘lsak, O‘zbekistonni yoshlar davlati deb bilib, olib borayotgan islohatlarimizdan ko‘zlangan asosiy maqsad, ularni ertangi kunda o‘z sohalarining ustasi qilib, tayyorlashni nazarda tutadi. Shu bois yoshlarni, ekologik, axloqiy va estetik jihatdan tarbiyalash pirovardida, yoshlarni tabiatga bo‘lgan ratsional munosabatini, yanada qaror toptirish bilan, yurtimizda amalga oshiralayotgan islohatlarning negizida turadi.

Prezidentimizning “O‘zbekistonning buyuk kelajagiga bo‘lgan ishonchni yoshlarning iymon-etiqodiga singdirish orqali oqil, ma’rifatli, ayni paytda o‘zining

o‘tmishi, ulug‘ qadriyatlari, millati bilan faxrlanadigan va kelajakka ishonadigan insonlarni tarbiyalashimiz kerak.”¹⁰[10] degan qat’iy va betakror so‘zlarini asos qilib olishimiz lozim.

Yoshlarga ekologik bilimlarni, balki barcha ilm sohalaridagi erishilgan va o‘zlashtirilgan bilimlarini berish orqaligina, O‘zbekistonda tabiat va inson munosabatini normal izga solish mumkin. Yuzaga kelayotgan ekologik muammolarni hal qilish, kishilarning ma’naviy kamoloti bilan chambarchas bog‘liq, biri ikkinchisini taqozo qiladigan murakkab jarayondir. Shuning uchun ham O‘zbekistonda barkamol avlodni, axloqiy -estetik va ekologik madaniyatini uyg‘un rivojlantirish-obod turmushimizning ma’naviy asosini tashkil etishini har doim yodda tutishimiz kerak.

“Aql sohasi-Noosfera vujudga kelib, biosferaga u faol ta’sir ko‘rsata boshladi. ITT va ITI natijasida jamiyat koevolusiyasi buzaladi va endilikda yer deb atalgan tabiatning yana xaos holatiga qaytish xavfi yuzaga kelmoqda. Aql tufayli sodir bo‘lgan bu xavfning oldi faqat inson tafakkur tarzini o‘zgartirish va Aqlni oqilona ishlar tomon burib yuborish orqaligina olib qolinishi mumkinligiga olimlar e’tiborini qaratmoqdalar.”¹¹ [11] Shaxsning tabiatga axloqiy-estetik munosabati va uning ekologik madaniyat bilan integratsiyasi, bevosita tarbiya masalalari bilan bog‘liq jarayon. Ma’lumki, tarbiyaning bosh vazifasi inson borlig‘ini kamol toptirishdan iborat. Zero, axloqiy, estetik, ma’rifiy, huquqiy, iqtisodiy, siyosiy kabi barcha ta’lim-tarbiya shakllarida inson muammosi yotadi. Ularning har biri o‘zining tadqiqot predmetidan kelib chiqib inson tarbiyasiga o‘ziga xos ta’sir ko‘rsatadi. Insonning ekologik madaniyati esa uning axloqiy va estetik tarbiyasi bilan bog‘liq, jarayon hisoblanadi. Axloqiy tarbiya insonning shaxs bo‘lib, yetishuvini ta’minlaydigan uzluksiz jarayon bo‘lib, u insonni ijobiy fazilatlarini boyitishga va salbiy illatlardan halos etishga xizmat qiladi. Ma’lumki, fazilatlar, nafaqat insonning balki jamiyatning ma’naviy boyligi hisoblanadi. Jamiyatda axloq normalariga tayanib, faoliyat olib

¹⁰ Karimov I.A.«Ma’naviy yuksalish yo‘lida. -T.: «O‘zbekiston» 1998 .162.b

¹¹ Karimov I. Noosfera Gosiyosat va Mafkura. -T.: Fan nashriyoti.2007.20.b

boruvchi fazilatli insonlarning sonining ortib borishi jamiyat hayotida ekologik madaniyatning rivojlanishi va tarqqiyotiga ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonni davomli va mazmunli tashkil etilishi esa ekologiya sohasidagi bilimlarning rivojlanishini tezlashtiradi.

Ekologik madaniyat, inson axloqiy barkamolligining namoyishi sifatida axloqiy kamolotga intilmagan insonlarda, ekologik madaniyat ham shakllanmaydi. Ekologik madaniyat, ijtimoiy taroqqiyotning yuqori cho'qqisida vujudga keladigan ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Ekologik madaniyat ijtimoiy muhitda, ijtimoiy munosabatlar jarayonida shakllanib, voyaga yetadi. Ekologik madaniyat, insonni xayrli ishlarga boshlovchi, bu ish esa tabiat uchun rag'bat hisoblanadi. Jamiyatning ijtimoiy boshqaruvida, ekologik madaniyat muhim rol o'ynaydi. Ekologik madaniyat insonning estetik didi bilan ham chambarchas bog'langan bo'lib, ekologik madaniyati shakllanganva rivojlangan insonda, yuksak estetik did bo'ladi. Bunday insonlar, tabiat va jamiyat o'rtasidagi ekologik muvozanatning nozik o'zgarishlarni ham, yaxshi payqaydigan kishilar bo'lishadi.

Bugungi kunda ekologik muvozanatni saqlash va ekologik xavfsizlikka oid milliy va xalqaro huquq normalaridan yaxshi xabardor bo'ladi va ularni o'z o'rnida qo'llay oladi. "Bugungi kunda yurtimizda obod va ozod Vatanni, erkin va farovon hayotni bunyod qilish uchun ekologik madaniyatni shakllantirish muhim konstruktiv ahamiyatga egadir. Jamiyat boshqaruvini ekologik madaniyatga tayanib olib borish, inson va jamiyat, jamiyat va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni saqlashga, ona tabiatning go'zalliklardan kelgusi avlodlar ham bahramand bo'lishiga zamin yaratadi. Bu jarayon o'z navbatida voyaga yetayotgan avlodlar tarbiyasiga, ekologik madaniyat nuqtai-nazaridan ham alohida e'tibor qaratishni, yoshlarimiz ongiga tabiat va jamiyat, inson va tabiat o'rtasidagi oqilona muvozanatni saqlashda yanada faol va yanada tashabbuskor bo'lishlariga dalda berish, har bir farzandimiz qalbida mustahkam ekologik madaniyat shakllanishiga e'tiborni kuchaytirishni taqoza qiladi." ¹²

¹² To'rayev B.O. Ijtimoiy falsafa satsiologiya milliy g'oya va publistika. Tanlangan asarlar.II.T.-T.: O'zbekiston. Milliy kutubxonasi.2015.291.b

[12] Inson bilan tabiat o'rtasidagi munosabat shakllarini namoyon qilishda yangidan-yangi usullarini ishlab chiqish, fuqarolarimiz ongida ekologik savodxonligini oshirish, ularni yangicha fikrlashga o'rgatish bilan, tabiat resurslariga nisbatan bo'lgan munosabatni o'zgartirish, tabiat va inson munosabatining muvozanatini tiklanishiga imkon beradi. Shu jihatdan geomadaniyat muhitini shakllantirish maqsadga muvofiq faoliyat hisoblanadi. Geomadaniyat muhitida tabiatga, nisbatan alohida ehtirom munosabati ifodalanadi. Unda odam tabiiy boyliklarni o'zlashtirish barobarida, ularni tejab-tergashga, asrab-avaylashga, ishlatilganlarining o'rnini o'z vaqtida to'ldirishga intilishi e'tirof etiladi. Geomadaniyat, odamzodning tabiatga nisbatan ijtimoiy-universal munosabatini namoyon etadi. Geomadaniy taraqqiyot, ekologik halokatlarni oldini oluvchi siyosat yuritishni avvaldan shakllantirishni talab qiladi. Ekologik kulfatlar chegara bilmasligini nazarda tutgan holda, jahon jamoatchiligi e'tiborini, mintaqaning ekologik muammolariga qaratish muhimdir. Atrof-muhitni muhofaza qilish borasida, yuqorida tilga olingan ta'sirchan chora-tadbirlarni ro'yobga chiqarish, yaqin vaqt ichida ekologiya sohasidagi ko'pgina illatlar, kamchiliklar va xatolarni bartaraf etish imkoniyatini yuzaga keltiradi. Shuningdek, keng ko'lamdagi ekologik tanglik tahdidlarini barham toptirish, respublika aholisi uchun, ekologik toza, musaffo hayotiy muhit yaratish uchun, zarur bo'lgan shart-sharoitlarni vujudga keltirish tabiat bilan inson munosabatini dialektik birligini taminlash muammosini hal etish, insoniyatning baxtli va farovon hayot kechirishini kafolatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi -T.: O'zbekiston. 2015.
2. To'rayev B.O. Ijtimoiy falsafa satsiologiya milliy g'oya va publistika. Tanlangan asarlar.II.T.-T: O'zbekiston. Milliy kutubxonasi, 2015.
3. Karimov I. Noosfera.geosiyosat va mafkura -T.: Fan .2007.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik.-

T.:“Tasvir” nashriyot uyi, 2021.

5.Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi.-

T.:“O‘zbekiston” nashriyoti, 2022.

6.Karimov I.A.Bizning yo‘limiz demokratik islohatlarni chuqurlashtirish va modir nizatsiya jarayonlarini izchil davom ettirish yo‘lidir.T.:O‘zbekiston.180 bet

7.Karimov I.A. « Ma’naviy yuksalish yo‘lida -T.: «O‘zbekiston» 1998 .

8.Karimov.I.A. Ona yurtimiz baxtiqboli va uning kelajagiga xizmat qilish eng oliy saodatdir. -T.:O‘zbekiston.2015.

9.Sultanova, O., &Sadullayev, S. (2024). APPLICATION OF MODERN TECHNOLOGIES IN EDUCATION OF STUDENTS. Science and innovation, 3(B2), 431-433.

10.Sa’dullayev, S. (2022). ILK O‘RTA ASRLARDAGI AFROSIYOB DEVORIY SURATLARI. Academic research in educational sciences, 3(4), 186-190.

11.Sa’Dullayev, S. (2024). Дукчи Эшон кўзғолони ва унинг сабаблари. Итом Бухорий saboqlari, 3(2), 53-54.

12.Sadullayev Sanjar. (2022). The Robbery of the Hoja Ahmad Yassavi Complex by the Russian Colonials. EurasianScientificHerald, 10, 1–5.